

К. э. н., профессор Верига Ю.А.

Высшее учебное заведение Укоопсоюза

„Полтавский университет экономики и торговли”, Украина

Захарченко В.Ю., канд. наук по гос. управлению

Высшее учебное заведение Укоопсоюза

„Полтавский университет экономики и торговли”, Украина

Развитие бухгалтерского учета в условиях институциональной среды

Длительное время бухгалтерский учет рассматривался исключительно как практическая деятельность, основанная на объективных критериях познания истины, которая базируется на регистрации фактов хозяйственной деятельности, придерживаясь установленных учетных процедур, что обеспечивает получение равенства между активом и пассивом баланса.

Однако, с развитием общества, экономики, расширения внешнеэкономических связей, между предприятиями и государствами, изменения окружающей среды, неопределенностью и изменениями, которые происходят в экономической теории, что оказало значительное влияние на относительность понятий достоверности и объективности учетной информации. За последние двадцать лет значительно изменилась институциональная среда, в которой проходит жизненный цикл предприятия, что значительно влияет на учетную систему. Понять эту проблему бухгалтерского учета можно через институциональную среду и институциональные явления, в которых он существует, то есть через совокупность функционирующих институтов.

Бухгалтерский учет это комплекс индивидуальных и групповых отношений между субъектами хозяйствования и средой, в которой они сотрудничают. Влияние институциональных институтов можно сгруппировать за следующими направлениями:

1) стремительное развитие информационных технологий привнесло в бухгалтерский учет новые объекты, такие, как неимущественные активы, гудвил, отсроченные налоговые активы и обязательства, долгосрочные биологические активы, необоротные активы и группы выбытия и прочие, что вызвало необходимость в изменении и введении для них учетной политики;

2) распад Советского Союза и создание суверенных государств привели к формированию национальных бухгалтерских систем;

3) тенденция к регуляции учета со стороны государства (органами государственной власти и контроля, налоговой службой государства и др.) и на международном уровне привело к политизации учета. Возникла необходимость в изучении этого явления и его отображения в теории учета;

4) все больше ставится под сомнение независимость и достоверность учета, что подтверждается необходимостью конвергенции учетных систем разных стран и превалирования международных тенденций развития учета над национальными, в соответствии Международным Стандартам Бухгалтерского Учета и Международным Стандартам Финансовой Отчетности.

Наличие институтов и институциональной среды является важным фактором функционирования экономических систем и общества в целом. Институциональная среда - это совокупность функционирующих институтов.

Институциональная среда, созданная разнообразными, трансформационными институциональными формами, которые обусловлены историческими часовыми и культурными факторами. В экономической литературе встречаются много определений понятий „институтов” и „институций”, так под институтами понимают порядки, принятые в обществе в форме закона или учреждения, а под институциями – издавна установленные в обществе порядки и обычаи, которые установились сами по себе.

Но четкого разделения этих понятий нет, потому чаще применяют понятие „институт”. „Институты – это правила игры в обществе”, институты представляют собой структуры, какие люди налагают на свои взаимоотношения, определяя таким образом ограничение и стимулы, очерчивая

рамки выбора, которые в свою очередь очерчивают рамки функционирования экономики и общества в течение определенного периода времени” [1].

Институты играют значительную роль:

- создают информационное поле и обеспечивают доступ к информации всех участников отношений, то есть создают предсказуемую среду и уменьшают неопределенность общественной жизни;

- устанавливают правила взаимодействия между людьми на микроуровне, который уменьшает число возможных конфликтов, то есть способствует решению проблемы кооперации между людьми;

- определяют рамки взаимодействия индивидов в существующей социальной системе, то есть регулирует деятельность участников экономических отношений путем ограничения набора доступных альтернатив;

- способствуют более эффективному и целенаправленному использованию материальных ресурсов и позволяют экономить, в первую очередь, на затратах на измерение и поиск.

Как отмечает профессор В.В. Панков, институциональный подход активно стал проводиться в разных областях экономической, политической и социальной жизни общества в конце XX века, который был обусловлен недостаточностью традиционных подходов, так называемого мейнстрима, для понимания сложности современного мира [2].

Институциональная политика - мероприятия и действия государства, направленные на формирование новых или трансформацию существующих институтов собственности, а также финансовых, социальных, политических, правовых и других институтов, которые влияют на развитие экономической системы [3, стр. 659].

Бухгалтерский учет выступает как институт, функции которого раскрываются через совокупность формальных и неформальных правил и норм и механизмов их соблюдения, но эти правила и нормы выступают в качестве основных регуляторов поведения в обществе, формальные из них закреплены Административным та Хозяйственным кодексами Украины и действующим

законодательством и являются обязательными к выполнению. Неформальные правила и нормы не имеют явных ограничений, а зависят от культурной среды каждой страны, его обычаев, традиций и условностей.

То есть, развитие бухгалтерского учета как в одном из институтов общества требует научных исследований относительно формирования реальной модели учета с учетом формальных и неформальных правил и норм.

Литература

1. Олейник А.Н. Издержки и перспективы реформ в России: институциональный подход. / А.Н. Олейник. - М.: Магистр, 1997. – 40с.

2. Панков В.В. Институциональный анализ и теория бухгалтерского учета. // Институциональные аспекты бухгалтерского учета и контроля : материалы Международной научно-практической конференции, посвященной 80-летию кафедры бухгалтерского учета и аудита. 30 июня 2011 г. : в 2 т. – Т. 1 / под ред. В.В. Панкова, В.И. Петровой. – Москва : ГОУ ВПО «РЭУ им. Г.В. Плеханова», 2011. – 240с. – С.12

3. Экономическая энциклопедия: в 3т. – Т. 1 [Редкол.: ... С.В. Мочерный (отв. ред.) та др.]. К.: Издательский центр «Академия», 2001. – 868с.

Тривалий час бухгалтерський облік розглядався виключно як практична діяльність, основана на об'єктивних критеріях визнання істини, яка базується на реєстрації фактів господарської діяльності, дотримуючись встановлених облікових процедур, що забезпечує отримання рівняння між активом і пасивом балансу. Однак, з розвитком суспільства, економіки, розширення зовнішньоекономічних зв'язків між підприємствами та державами, зміни оточуючого середовища, невизначеністю та змінами, які відбуваються в економічній теорії, що значно вплинуло на відносність понять достовірності і об'єктивності облікової інформації, тобто за останні двадцять років значно змінилося інституціональне середовище, що обумовлює актуальність даної теми. Зрозуміти цю проблему бухгалтерського обліку можна через інституціональне середовище та інституціональні явища, в яких він існує, тобто через сукупність функціонуючих інститутів.

Бухгалтерський облік це комплекс індивідуальних і групових відносин між суб'єктами господарювання та середовищем, у якому вони співпрацюють.

Вплив інституціональних інститутів можна згрупувати за такими напрямками:

5) стрімкий розвиток інформаційних технологій привніс у бухгалтерський облік нові об'єкти обліку, такі, як нематеріальні активи, гудвіл, відстрочені податкові активи та зобов'язання, довгострокові біологічні активи, необоротні активи та групи вибуття та інші, що потребувало зміни та введення для них облікової політики;

6) розпад Радянського Союзу та створення суверенних держав призвели до формування національних бухгалтерських систем;

7) тенденція до регулювання обліку з боку держави (органами державної влади та контролю, податковою службою держави та ін.) і на міжнародному рівні призвело до політизації обліку. Виникла необхідність у вивченні цього явища та відображення його в теорії;

8) все більше ставиться під сумнів незалежність та достовірність обліку, що підтверджується необхідністю конвергенції облікових систем різних країн і

превалювання міжнародних тенденцій розвитку обліку над національними, відповідно до Міжнародних Стандартів Бухгалтерського Обліку та Міжнародних Стандартів Фінансової Звітності.

Наявність інститутів і інституціонального середовища є важливим фактором функціонування економічних систем і суспільства в цілому.

Інституціональне середовище - це сукупність функціонуючих інститутів. Інституціональне середовище, створене різноманітними, трансформаційними інституціональними формами, що обумовлені історичними часовими та культурними факторами. В економічній літературі зустрічається багато визначень понять „інститутів” та „інституцій”, так під інститутами розуміють порядки, прийняті в суспільстві у формі закону або установи, а під інституціями – здавна встановлені в суспільстві порядки та звичаї, що встановилися самі по собі. Але чіткого розділення цих понять немає, тому частіше застосовують поняття „інститут”. „Інститути – це правила гри в суспільстві”, інститути представляють собою структури, які люди накладають на свої взаємовідносини, визначаючи таким чином обмеження і стимули, окреслюючи рамки вибору, які у свою чергу окреслюють рамки функціонування економіки і суспільства протягом певного періоду часу” [1].

Інститути відіграють значну роль:

- створюють інформаційне поле і забезпечують доступ до інформації всіх учасників відносин, тобто створюють передбачуване середовище та зменшують невизначеність суспільного життя;

- встановлюють правила взаємодії між людьми на мікрорівні, що знижують число можливих конфліктів, тобто сприяє рішенню проблеми кооперації між людьми;

- визначають рамки взаємодії індивідів в існуючій соціальній системі, тобто регулює діяльність учасників економічних відносин шляхом обмеження набору доступних альтернатив.

4). Сприяють більш ефективному і ціленаправленому використанню матеріальних ресурсів та дозволяють економити, в першу чергу, на затратах на вимірювання та пошук.

Як зазначає професор В.В. Панков, інституціональний підхід активно почав проводитися у різних сферах економічного, політичного і соціального життя суспільства у кінці ХХ століття, що було обумовлено недостатністю традиційних підходів, так званого мейнстріма, для розуміння складності сучасного світу [2].

Бухгалтерський облік виступає як інститут, функції якого розкриваються через сукупність формальних і неформальних правил і норм та механізмів їх дотримання, але ці правила і норми виступають в якості основних регуляторів поведінки в суспільстві, формальні з них закріплені Адміністративним кодексом та чинним законодавством і є обов'язковими до виконання. неформальні правила і норми не мають явних обмежень, а залежать від культурного середовища кожної країни, його звичаїв, традицій та умовностей.

Тобто, розвиток бухгалтерського обліку як одного із інститутів суспільства потребує наукових досліджень щодо формування реальної моделі обліку з урахуванням формальних і неформальних правил і норм.

Література

4. Олейник А.Н. Издержки и перспективы реформ в России: институциональный подход. / А.Н. Олейник. - М.: Магистр, 1997. – 40с.

5. Панков В.В. Институциональный анализ и теория бухгалтерского учета. // Институциональные аспекты бухгалтерского учета и контроля : материалы Международной научно-практической конференции, посвященной 80-летию кафедры бухгалтерского учета и аудита. 30 июня 2011 г. : в 2 т. – Т. 1 / под ред. В.В. Панкова, В.И. Петровой. – Москва : ГОУ ВПО «РЭУ им. Г.В. Плеханова», 2011. – 240с. – С.12